

УДК [[343.72:004]:[343.132:351.74]](477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-2-14>

Царук Юрій Юрійович,
ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету №2
Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4529-9567>

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ШАХРАЙСТВ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

Стаття присвячена дослідженню кримінально-правової складової оперативно-розшукової характеристики шахрайств, що вчиняються в умовах воєнного стану, шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Обумовлено особливості кримінально-правової, кримінологічної та криміналістичної характеристик вказаного кримінального правопорушення, які є суттєвими при оперативно-розшуковій протидії шахрайству та знання яких у практичній діяльності підрозділів Національної поліції України, надає змогу оперативним працівникам в найкоротший термін максимально ефективно здійснювати протидію окресленому виду кримінального правопорушення.

Проведено аналіз емпіричних даних відомчої звітності та отримано математичне підґрунтя про значний приріст скоєння шахрайства, в тому числі з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Визнано, що в умовах воєнного стану значно полегшується вчинення кримінально протиправного діяння та зростає ризик особі стати потерпілою.

Зазначено, особливості шахрайства в мережі Інтернет, найбільш поширені «діючі» шахрайські схеми, виокремлено «сучасні» способи вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану.

Констатовано, що для шахрайства, вчиненого в умовах воєнного стану шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, як виду кримінального правопорушення характерним є завчасно, добре продумані, підготовлені та розроблені легенди ведення омані чи зловживання довірою. Узагальнено важливі для шахраїв чинники, які можуть бути використані під час обману чи зловживання довірою.

Зроблено висновок, що необхідно враховувати сукупність елементів кримінально-правової, кримінологічної та криміналістичної характеристик вказаного кримінального правопорушення, що дасть змогу ефективніше в межах кримінального провадження спланувати проведення слідчих (розшукових) дій та поєднати їх з комплексом негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: шахрайство, протидія, незаконні операції з використанням електронно-обчислювальної техніки, оперативні підрозділи Національної поліції, негласні слідчі (розшукові) дії.

Tsaruk Yuriy. OPERATIONAL-INVESTIGATIVE CHARACTERISTICS OF FRAUDS, PERFORMED IN THE MINDS OF A MILITARY STATE USING ELECTRONIC COMPUTERS EQUIPMENT

The article is devoted to the study of the criminal law component of the operational and investigative characteristics of frauds, performed in the minds of a military state using electronic computers equipment.

The author defines the peculiarities of criminal law, criminological and forensic characteristics of the specified criminal offense, which are essential in the operational and investigative counteraction to fraud and which knowledge in the practical activities of the National Police of Ukraine allows operatives to counteract this type of criminal offense as efficiently as possible in the shortest possible time.

The author analyzes the empirical data of departmental reporting and obtains a mathematical basis for a significant increase in fraud, including fraud committed with the use of electronic computing equipment.

It is recognized that under martial law, the commission of a criminal offense is greatly facilitated and the risk of a person becoming a victim increases.

The author identifies the peculiarities of fraud on the Internet, the most common "existing" fraudulent schemes, and highlights the "modern" methods of committing a criminal offense under martial law.

It is stated that fraud committed under martial law through illegal transactions with the use of electronic computing equipment, as a type of criminal offense, is characterized by well thought out, prepared and developed legends of deception or breach of trust. The factors that are important for fraudsters and that can be used in the course of deception or breach of trust are summarized.

It is concluded that it is necessary to take into account the combination of elements of criminal law, criminological and forensic characteristics of the said criminal offense, which will allow more efficient planning of investigative (detective) actions within criminal proceedings and combine them with a set of covert investigative (detective) actions.

Key words: *frauds, operations with the using of electronic computers equipment, operational units of the National Police, covert investigative (detective) actions.*

Вступ. Шахрайство як різновид злочинності, на сьогоднішній день є досить прибутковим для «злочинності» видом діяльності та поширеним способом незаконного заволодіння чужим майном. Згідно з статистичними даними офісу Генерального прокурора України про кримінальні правопорушення у провадженнях, досудове розслідування у яких здійснюється органами Національної поліції: за період 2020 року всього обліковано кримінальних правопорушень – 26 595, з яких у 8 633 особам вручено повідомлення про підозру, 7 337 провадження направлено до суду та у 18 969 кримінальних правопорушеннях на кінець звітного періоду рішення не прийнято; за період 2021 року всього обліковано кримінальних правопорушень – 23 632, з яких у 9332 особам вручено повідомлення про підозру, 7 977 провадження направлено до суду та у 14 958 кримінальних правопорушеннях рішення не прийнято; за період 2022 року всього обліковано кримінальних правопорушень – 31 937, з яких у 7446 особам вручено повідомлення про підозру, 5 749 провадження направлено до суду та у 25 690 кримінальних правопорушеннях рішення не прийнято; за період 2023 року всього обліковано кримінальних правопорушень – 82 085, з яких у 18 232 особам вручено повідомлення про підозру, 14 457 провадження направлено до суду та у 66 451 кримінальних правопорушеннях рішення не прийнято [1]. Тобто, нами у відсотковому відношенні, від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у провадженнях до кількості рішення по яких не прийнято

(нерозкриті кримінальні правопорушення), в розрізі років: 2020 р. – 71%; 2021 р. – 63%; 2022 р. – 80%; 2023 р. – 81%; чітко відображено значний приріст скоєння шахрайства, як виду злочину, що не зовсім відповідає засадам ефективного функціонування правової норми, спрямованої на протидію механізмам заволодіння майном, шляхом обману чи зловживання довірою, в тому числі з використанням електронно – обчислювальної техніки. При цьому, у вказаних статистичних даних, не відображено по причині відсутності як такої, кількість «жертв» даного виду кримінального правопорушення, які в досліджуваній період, не зверталися до підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України. Безперечно, що реальна кількість випадків вчинення шахрайства як кримінального правопорушення, у зазначений період, у десятки разів більша. Винахідливості шахраїв немає меж, в силу розвитку сучасних технологій, постійно удосконалюються та виникають нові способи позбавити людину її коштів, майна або права на таке майно. Виходячи з наведених статистичних даних та практичного досвіду протидії даного виду кримінального правопорушення, можна припустити, що на сьогодні шахрайство, як вид злочину, набуває форми не «аматорського» захоплення, а відрізняється ростом професіоналізму, чіткої спланованості вчинення незаконних дій, поєднаного з використанням сучасної електронно-обчислювальної техніки. З огляду на це особливого значення набуває виокремлення сучасної кримінально-правової складової оперативного-роз-

шукової характеристики вказаного виду кримінального правопорушення.

Загалом проблема визначення оперативно-розшукової характеристики злочинів є активно досліджуваною серед науковців. Зокрема, окремі питання щодо виокремлення оперативно-розшукової характеристики шахрайства розглянуто в роботах С.В. Албул, Б.І. Бараненко, О.О. Ганжа, Е.О. Дідоренко, С.О. Єгоров, В.С. Кубарєв, І.В. Кубарєв, М.Ю. Літвінов, М.А. Погорецький, Є.В. Поляков, В.Д. Пчолкін, В. П. Шеломенцев, Т.Г. Щураг та інші. Однак попри значний внесок названих учених у розвиток юридичної науки та процесу протидії злочинності, особливості оперативно-розшукової характеристики шахрайства, що вчиняється в умовах воєнного стану з використанням електронно-обчислювальної техніки, на сьогодні потребує подальшого наукового дослідження.

Метою статті є дослідження характерних ознак оперативно-розшукової характеристики шахрайств, вчинених в умовах воєнного стану з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Матеріали та методи. Для досягнення зазначеної мети використано діалектичний метод пізнання взаємозв'язку та взаємозумовленості теорії та практики в розумінні питання протидії вказаному виду кримінального правопорушення, статистичний метод при обробці та проведенні аналізу емпіричних даних відомчої звітності з метою обробки та отримання математичного підґрунтя результатів кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у співвідношенні до кількості рішень по яких не прийнято, формально-логічний метод (абстрагування, аналіз та синтез, узагальнення) при обґрунтуванні висновків та перспективи подальших можливих напрямів дослідження.

Результати. Пчолкін В. Д. після аналізу праць провідних вчених у галузі ОРД запропонував визначити оперативно-розшукову характеристику як сукупність кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних та інших упорядкованих і взаємозалежних між собою ознак, які мають розвідувально-

пошуковий характер і розглядаються з позиції ефективності застосування оперативно-розшукових сил, засобів і методів щодо виявлення, запобігання злочинам, їх розкриття і розслідування [2, с. 122].

Дідоренко Е. О. та Бараненко Б. І. під оперативно-розшуковою характеристикою розуміють складну інформаційну модель, яка поєднує комплекс специфічних ознак, особливостей, що характеризують злочинні прояви як певні акти людської діяльності в поєднанні з безпосередніми причинами й умовами, а головне – у взаємозв'язку з потенційно кримінальним соціальним оточенням [3].

Літвінов М. Ю. після всебічного аналізу наукових праць досліджуваного напрямку дійшов висновку, що оперативно-розшукова характеристика злочинів – це опис закономірностей механізму вчинення і приховування неочевидних і латентних злочинів, а також ухилення від правосуддя, що дозволяє виявити пошукові ознаки злочинної діяльності та криміногенні чинники і на їх основі окреслити ймовірні напрями запобігання злочинам і їх розкриття [4, с. 128].

Нам імпонує бачення М. А. Погорецького та В. П. Шеломенцева, про наявність таких типових елементів, як інформація про: вид злочину та його суспільну небезпечність; предмет злочинного посягання та його пошукові ознаки; середовище вчинення злочину, особливості слідоутворення у ньому та специфіку фіксації слідів; способи готування до злочину та їх пошукові ознаки; способи вчинення злочину, їх пошукові ознаки та специфіку фіксації злочинних дій; способи приховування слідів злочину (маскування злочинних дій) та їх пошукові ознаки; типові знаряддя (засоби) вчинення злочинів та їх пошукові ознаки; типові обставини вчинення злочинів: місце, час, обстановка; сліди злочинів, їх пошукові ознаки та специфіку фіксації; типові джерела інформації про злочини цього виду; особу злочинця та його пошукові ознаки (зовнішні ознаки, психологічний портрет, особливості поведінки при готуванні, вчиненні злочину, а також після його вчинення тощо), типову мотивацію злочинної поведінки, чинники, що

мали вплив на формування злочинної мети; склад та схема взаємозв'язків у злочинній групі; розподіл ролей між співучасниками тощо; потерпілу сторону (ознаки віктимності, відомості про спосіб життя, риси, характеристику, звички, зв'язки тощо); типові наслідки злочинів (матеріальна та моральна шкода, заподіяні злочином; зміни, викликані злочином у матеріальній обстановці тощо) [5, с. 215–222].

З цих позицій надання оперативно-розшукової характеристики шахрайству з використанням електронно-обчислювальної техніки є цілком логічним. Ґрунтуючись на викладеному, надамо оперативно-розшукову характеристику шахрайствам, вчиненим в умовах воєнного стану, шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, з урахуванням необхідності її подальшого врахування для використання при організації проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, передбаченої ст.263 КПК України та зняття інформації з електронних інформаційних систем, передбаченої ст.264 КПК України, як негласної слідчої (розшукової) дії з метою ефективної протидії та розслідування цих кримінальних правопорушень.

Розглянемо детальніше кримінально-правову характеристику шахрайств вчинених в умовах воєнного стану з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Криміналізація шахрайства закріплена в ст. 190 КК України [6].

Складовою підстави притягнення до кримінальної відповідальності за шахрайство є усвідомлення суб'єктом злочину того факту, що предмет злочину є для нього чужим, що він заволодіває чужим майном за відсутності будь-якого дійсного чи уявного права на нього. Винний втручається в сферу психічної (інтелектуальної та вольової) діяльності іншої особи, фальсифікує її уявлення про відповідні обставини, вводить цю особу в оману, внаслідок чого вона обирає ту чи іншу лінію

поведінки без знання і судження фальсифікації, а волевиявлення та вчинки обумовлені обманними діями винного. Головною кваліфікуючою обставиною досліджуваного злочину становить вчинення шахрайства шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. Таку ознаку утворюють лише операції, здійснення яких без використання електронно-обчислювальної техніки є неможливим (здійснення електронних платежів, отримання Інтернет-послуг, здійснення операцій через реквізити платіжних карток та банківські послуги тощо). Об'єктом злочину є право на власність, відповідно до якого здійснюється володіння, користування й розпорядження майном. Предметом шахрайства є майно, яке має певну вартість і є чужим для винної особи: речі (рухомі й нерухомі), грошові кошти, цінні метали, цінні папери тощо. Об'єктивна сторона злочину полягає у діяннях, що характеризуються протиправним корисливим зверненням до чужого майна, що заподіює прямий збиток власникові. Суттєвою характеристикою шахрайства є добровільна передача потерпілим майна або права на нього. Шахрайство, учинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки додаткової кваліфікації не потребує. Такий злочин направлений не на стабільність функціонування електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем та/або комп'ютерних мереж, мереж електрозв'язку, а на суспільні відносини з огляду заволодіння майном або правом на це майно. Тому предметом досліджуваного виду шахрайства не може бути електронно-обчислювальні машини (комп'ютери), автоматизовані системи та/або комп'ютерні мережі, мережі електрозв'язку. Суб'єкт злочину – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єкт вчинення шахрайства характеризується своєю багатогранністю, тому слід враховувати такі ознаки, як: соціально-демографічні, соціальні прояви, моральні якості, психологічні особливості тощо. У більшості випадків шахрайство є формою «індивідуальної» злочинної діяльності, яку здійснює особа

з використанням електронно-обчислювальної техніки у власних інтересів або яка надає відповідні послуги у цій сфері. Операції можуть бути повністю законними і не впливати на стабільне функціонування електронно-обчислюваних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж або мереж електрозв'язку. Суб'єктивна сторона шахрайства включає прямий умисел та корисливу мету. Тобто винний свідомо має намір незаконно заволодіти чужим майном або правом на це майно з особистих корисливих мотивів. Винуватець розуміє неправомірність своїх дій і передбачає виникнення суспільно небезпечних наслідків. Умисел при шахрайстві, як правило, формується заздалегідь та обдумується [7, с. 474–477].

Шахрайство вчиняється шляхом обману або зловживанням довірою. Шахрайство є закінченим злочином з моменту заволодіння винним майном або придбання права на майно. Обман або зловживання довірою, які призвели до цього, залежно від сформованих обставин слід кваліфікувати як готування або замах на шахрайство [8].

Обман може бути реалізованим як активним, так і пасивним. Активний обман передбачає умисне введення в оману через подання неправдивих даних, представлення підроблених документів та вчинення інших дій, які викликають у людини неправильне уявлення щодо підстав передачі майна злочинцю, роблять його впевненим у законності та необхідності таких дій. Пасивний обман полягає в утаєнні відомостей про юридично важливі фактичні обставини, інформацію про які злочинець був зобов'язаний надати. У результаті цього особа, яка передає майно, робить помилку в оцінці наявності законних підстав для цієї передачі [9, с. 43].

Варто визнати, що в умовах воєнного стану значною мірою полегшується вчинення кримінально протиправного діяння, зростає ризик особи стати потерпілою, а правоохоронні органи мають обмежені ресурси для адекватного кримінально-правового реагування [10, с. 315]. Зловмисники, удосконалюючи способи вчинення та приховання

кримінальних правопорушень, часто використовують для злочинної діяльності торговельні площадки мережі Інтернет. На жаль, війна відкрила нові «горизонти та можливості» для шахрайської діяльності зловмисників, користуючись вразливим емоційним станом співвітчизників, маніпулюючи почуттями людей які перебувають у розпачі та гніві, зловмисники будують шахрайські схеми, пристосовуючись до ситуації. На сьогодні більше 70% українців не мають впевненості у своїй здатності розпізнати ознаки онлайн-шахрайства. Менша половина співвітчизників перевіряє у повідомленнях правильність логотипу компанії та її електронну адресу відправника [11].

Шахрайства в мережі Інтернет в умовах воєнного стану мають свої особливості: шахрайські дії вчиняють онлайн; шахрайство вчиняють під час воєнних дій на території України; використовують вразливість емоційного стану через спекуляцію на почуттях людей: співпереживання (фейкові рахунків на допомогу постраждалим від збройної агресії, допомога військовим), гнів (донати на зброю, дрони і т.д.); користуються попитом на життєво необхідні послуги (вивезення з зони бойових дій, тимчасово окупованих територій, оренда житла, придбання бронешитів, пального або запчастин для автомобілів, програмами виплат внутрішньо переміщеним особам та інше) [12, с. 176].

Найбільш поширеними шахрайськими схемами під час війни є наступна теперішня час: шахрайство щодо збору грошей на ЗСУ або на авто для ЗСУ; фейковий збір коштів на лікування дітей які постраждали від збройної агресії рф; фейкове отримання міжнародної допомоги; фейкові оголошення в Інтернеті про продаж автомобілів; фейковий захист рахунків; фейкове перевезення біженців та допомога з житлом; шахрайство з орендою житла; фейкові повідомлення «ваш син потрапив у полон»; шахрайство щодо надання інформації про місце перебування родичів які безвісти зникли [12, с. 176–178].

Вважаємо за необхідне виокремити найбільш поширені «сучасні» способи вчинення кримінального правопорушення, шахрайства:

через веб-сайти оголошень; зі зломом сторінок соціальних мереж; скоєне з використанням Інтернет сайтів (Інтернет-магазинів); скоєне під приводом замовлення банкету (або зв'язок із кур'єром); досконале під приводом розблокування банківської картки або запобігання списанню грошових коштів; досконале під приводом допомоги родичу, що потрапив у біду; скоєне під приводом компенсації за раніше придбані БАДи (макро- та мікроелементи, які є в харчових продуктах та мають більш активний вплив на стан здоров'я); з використанням шкідливих програм на ОС «Android» (потерпілому на стільниковий телефон з операційною системою «Android» з невідомого номера надходять SMS-повідомлення з текстом: «Доброго дня, я за Вашим оголошенням»); вчинене з використанням соціальних мереж (Інтернет магазин «Facebook», «Інстаграм» та інше) [13, с. 27–33].

Констатуємо, що для цього виду кримінальних правопорушень характерним є завчасно, добре продумані, підготовлені та розроблені легенди ведення оман чи зловживання довірою.

Узагальнення оперативно-розшукової практики свідчить про те, що готуючись до кримінального правопорушення, шахраї визначають важливі для них чинники: спосіб, час, особу «жертви» – потерпілого, знаряддя і засоби, які можуть бути використані під час обману чи зловживання довірою. Отже, при організації проведення зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та зняття інформації з електронних інформаційних систем як НСРД, необхідно в своїй сукупності враховувати вищеописані приклади,

обставини, способи та засоби вчинення злочину, що може суттєво вирішити проблемні питання у встановленні осіб, які вчинили, або які причетні до шахрайства та як результат ефективній протидії та розслідуванні шахрайств з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Висновки. На сьогодні оперативно-розшукова характеристика шахрайства, вчиненого в умовах воєнного стану шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, на відміну від інших, «побутових» шахрайств, має свої особливості, які виражаються в кримінально-правових, кримінологічних і криміналістичних ознаках, їх знання в щоденній практичній діяльності надає змогу підрозділам Національної поліції та оперативним працівникам зокрема, в найкоротший термін максимально ефективно реагувати, тим самим здійснювати протидію цьому виду кримінальних правопорушень.

Під час протидії шахрайству вчиненому в умовах воєнного стану, в тому числі шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, необхідно враховувати оперативно-розшукову характеристику даного виду кримінального правопорушення, що дасть змогу ефективніше в межах кримінального провадження спланувати проведення слідчих (розшукових) дій та поєднати їх з комплексом негласних слідчих (розшукових) дій.

У загальному підсумку це буде сприяти виконанню визначених завдань по досягненню ефективної протидії окресленому виду кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Сайт офісу Генерального прокурора України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
2. Пчолкін В. Д. Розкриття злочинів у харчовій промисловості: монографія. О. : ОЮІ НУВС, 2005. 376 с.
3. Дідоренко Е. О. Методологічні проблеми оперативно-розшукової діяльності як окремої галузі наукового знання / Е. О. Дідоренко, Б. І. Бараненко. *Методологічні проблеми теорії і практики ОРД у сучасних умовах : Вісн. ЛАВС МВС ім. 10-річчя незалежності України*. Спецвип. № 1. 2004. С. 3–9.
4. Літвінов М. Ю. Поняття оперативно-розшукової характеристики злочинів. *Бюлетень з обміну досвідом роботи МВС України*. 2009. № 179. С. 119–128.

5. Погорецький М. А., Шеломенцев В. П. Поняття оперативно-розшукової характеристики злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип № 1 (47). С. 214–223.
6. Закон України «Кримінальний кодекс України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1263>.
7. Волобоєв А.О., Габорець О.А. Оперативно-розшукова характеристика шахрайств, учинених в кіберпросторі: кримінально-правовий аспект. *Актуальні питання в сучасній науці*. 2023. №12 (18). С. 468–478.
8. Сайт Верховної ради України «Про судову практику у справах про злочини проти власності. Постанова Верховного суду України від 06.11.2009 № 10». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.
9. Мельник С. С. Виявлення та запобігання фінансовому шахрайству у забезпеченні фінансової безпеки комерційних банків : дис. ... кандидата економічних наук : 08.00.04. Київ : 2019. 252 с.
10. Вознюк А. А. Воєнний та надзвичайний стан як обставини, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6.
11. Якобчук А. Половина українців потрапили на гачок шахраїв у мережі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://slovoproslovo.info/polovina-ukraintsiv-potrapiли-na-gachok-shahraiv-u-merezhi>.
12. Брисковська О.М., Гелемей М.О. Особливості вчинення шахрайства в мережі Інтернет в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. №3. С. 174–180.
13. Організація і тактика оперативно-розшукової протидії шахрайствам, вчиненим з використанням мережі Інтернет та засобів телефонного зв'язку : посібник / С. В. Албул, О.О. Ганжа, А.В. Гаспаров, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат. Одеса : ОДУВС, 2023. 40 с.

References:

1. Sait ofisnu Heneralnoho prokurora Ukrainy. [Website of the Office of the Prosecutor General of Ukraine]. Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> [in Ukrainian].
2. Pcholkin, V.D. (2005). *Rozkryttia zlochyniv u kharchovii promyslovosti* [Disclosure of crimes in the food industry]. OJI NUIA [in Ukrainian].
3. Didorenko, E.O., & Baranenko, B.I. (2004). Metodolohichni problemy operatyvno-rozshukovoi diialnosti yak okremoi haluzi naukovooho znannia [Methodological Problems of Operational and Investigative Activities as a Separate Branch of Scientific Knowledge]. *Methodological Problems of the Theory and Practice of the ORD in Modern Conditions: Bulletin of the LABC MBC dedicated to the 10th anniversary of Ukraine's independence*. Special issue No. 1 (pp. 3–9) [in Ukrainian].
4. Litvinov, M.Yu. (2009). Poniattia operatyvno-rozshukovoi kharakterystyky zlochyniv [The concept of operational and investigative characteristics of crimes]. *Biuletyn z obminu dosvidom roboty MVS Ukrainy – Bulletin on the exchange of experience of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine*, 179, 119–128 [in Ukrainian].
5. Pohoretskyi, M.A., & Shelomentsev, V.P. (2010). Poniattia operatyvno-rozshukovoi kharakterystyky zlochyniv [The concept of operational and investigative characteristics of crimes]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs*, 1 (47), 214–223 [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy «Kryminalnyi kodeks Ukrainy» [Law of Ukraine «Criminal Code of Ukraine»]. (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1263). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1263> [in Ukrainian].
7. Voloboiev, A.O., & Haborets, O.A. (2023). Operatyvno-rozshukova kharakterystyka shakhraistv, uchynenykh v kiberprostori: kryminalno-pravovyi aspekt [Operational and Investigative Characteristics of Frauds Committed in Cyberspace: Criminal Law Aspect]. *Aktualni pytannia v suchasni nauksi – Topical issues in modern science*, 12 (18), 468 – 478 [in Ukrainian].
8. Sait Verkhovnoi rady Ukrainy «Pro sudovu praktyku u spravakh pro zlochyny proty vlasnosti. Postanova Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 06.11.2009 # 10» [Site of the Verkhovna Rada of Ukraine "On judicial practice in cases of crimes against property. Resolution of the Supreme Court of Ukraine No. 10 dated November 06, 2009"]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>. [in Ukrainian].
9. Melnyk, S.S. (2019). Vyiavlennia ta zapobihannia finansovomu shakhraistvu u zabezpechenni finansovoi bezpeky komertsiiykh bankiv [Detection and prevention of financial fraud in ensuring financial security of commercial banks]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

10. Vozniuk, A. A. (2022). Voiennyi ta nadzvychnyi stan yak obstavyny, shcho vplyvaiut na kvalifikatsiiu kryminalnoho pravoporushennia abo pryznachennia pokarannia [Martial law and state of emergency as circumstances affecting the qualification of a criminal offense or sentencing]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 6. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/6> [in Ukrainian].

11. Yakobchuk, A. «Polovyna ukraintsiv potrapyly na hachok shakhraiv u merezhi» [Half of Ukrainians fell for online scams]. Retrieved from <https://slovoproslovo.info/polovina-ukraintsiv-potrapili-na-gachok-shahraiv-u-merezhi> [in Ukrainian].

12. Bryskovska, O.M., & Helemei, M.O. (2023). Osoblyvosti vchynennia shakhraistva v merezhi Internet v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of committing fraud on the Internet under martial law]. *Kyivskyi chasopys prava – Kyiv Journal of Law*, 3, 174–180 [in Ukrainian].

13. Albul, S.V., Yehorov, S.O., Poliakov, Ye.V., Shchurat, T.H., Hanzha, O.O., & Hasparov, A. V. (2023). *Orhanizatsiia i taktyka operatyvno-rozshukovoi protydii shakhraistvam, vchynenym z vykorystanniam merezhi Internet ta zasobiv telefonnoho zviazku [Organization and tactics of operational and investigative counteraction to frauds committed using the Internet and telephone communications]*. Odesa : ODUIA [in Ukrainian].